

שבתות תשמרו וגו'.

שבתות תשמרו וגו'. כל לשון יחיד על רבים, כי עשה שבתותי בעבור כי שבתות השנה הם רבים (הרמב"ן); ולפי המבואר (לעיל כ' י') ששם שבת שיש פי שנים סורחא, האמר ענין המבואר וההפסק ממלכת, והשני ענין יסוד הדעת לענינים אלהיים (צנינונגסטאג), אם כן יש בכל שבת ושבת שתי שבתות, שבתות הגוף מעסקי עולם, ושבתות רשונות הכפש להעסק צנינים רוחניים אלהיים, ואין שבתות הגוף לזרע עיקר ותכלית קיום עשה לשבת שבת, כי אמנם אינו רק סנה גורמת אל שבתות ויסוד דעת הכפש, והיא השבתות התכליתיות המכוונות, ועל זה נאמר באזהרה כלן שבתותי תשמרו, ילכה בכל שבת ושבת תשמרו שתי שבתות, שבתות הגוף ממלכת מעשה, ושבתות הכפש ממלכת עבודה ה'; ולפי שתי שבתות אלה זה לזה כמקוצצ מן הסנה ולא יתפרדו, כי באמת אחת הנה, השבתות הראשונות הנה לזרע אל תכלית השבתות האמתיות, לכן אמר הכתיב על שתייהן שכן אחת באמת לשון יחיד כי אחת היא, ויתכן כי על כוונת זו אולי, אילו שמרו ישראל שתי שבתות מיד גמלין, אין כוונתם על שתי שבתות צומנים נפרדים, כי אם על שתי שבתות אלה אשר יתכלדו ולא יתפרדו ציט אחד, ואחת הנה באמת, גוף ונפש:

(3) דמסרין

וישמרו בני ישראל את השבת כיון כי יבואר הסמך אילמלא שמרו ישראל שתי שבתות כיון כי כנס בשארם שומר שבת כראוי ונכון אז מזה השבת יש לו חסות ושם על כל השבוע כדאי לעבוד את ה' כל השבוע וכשארם עובד את ה' כל השבוע אז בשבת הראש קל בידו לשמור כראוי וכן לפיכך יתבאר כי ואל פי זה יתורץ הקושיא שבתות אחר אמרו אלו שמרו ישראל שבת אחד וכאן אמר שתי שבתות כי כעיקר כוונת שבת אחד וכשומר שבת אחד אז עובד את ה' בלב טוהר כל השבוע וממנו זה קל לו לשמור שבת שתי כראוי ונמצא כעיקר כוונת שבת אחד כי על ידי שבת אחד ישמור שבת שתי בקל וכן לפיכך חסו סמך צפסוק ושמרו בני ישראל שבת אחד לשמור את השבת זה שבת שתי שבתות שבת שתי יבוא לו בקל חסו ושמרו בני ישראל את השבת לשמור את השבת:

אך את שבתותי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני ד' מקדשכם וגו' ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה ד' וגו'.

גם כל המועדות שוין צוה, דכולהו זכר לניחת מצרים ונבדל, והן עלמין אות, ומשום פטורי כולו מחילין, והם בגין נכללין בהך קרא דכי אות היא ביני וביניכם כמבואר בפירש"י צטריבין דף ל"ו וצמנחות דף ל"ו ע"י"ש, ולהכי גבי אות הראשון כתיב את שבתתי לשון כולל גם ימים עיזים, כמבואר בפירש"י שבות דף ע"ו ע"כ דכולהו שבתות איקרו ע"י"ש, אבל בהארת השני שהיא זכרון למעשה בראשית כתיב את השבת, דכאן רק שבת בראשית לזכר.

(4) אכרין

ע"ז. אבל מי שנולד נכרי ונתגדל על ברכי עובדי ע"ז, וגם הוא בעצמו הי' עובד ע"ז כל ימיו, רק שאחר כך נתגייר ופירש מע"ז, לאיש כזה נקל להיצה"ר להסיתו מיד לשוב אל מקומו ולדרכו אשר היה בו תמול שלשום לעבוד ע"ז. וז"ש לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים, וכמו שפירש"י וז"ל: שחת העם לא נאמר אלא עמך, ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה הם שחתו והשחיתו עכ"ל. והראי' לזה כי הנה סרו מהר מן הדרך וגו' עשו להם עגל מסכה, ואילו ישראלים גמורים לא הי' ביכולת היצה"ר להסית אותם לסור מהר ולעבוד ע"ז רק ממדרגה למדרגה. (קצת מזה שמעתי והוספתי בעו"ה).

וידבר יי' אל משה לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים. סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו וגו'.

נראה כי הנה אמרו רז"ל [שבת ק"ה ע"ב] כך דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, עד שלבסוף אומר לו לך עבוד ע"ז. ונראה מצד הסברה כי זהו אינו אלא אם בא להסית את ישראל אשר נולד ישראל ונתגדל בדרכי ישראלים, לאיש הזה אם יבא היצה"ר להסיתו מיד לעבוד ע"ז ודאי לא יאבה ולא ישמע לו, ולכן צריך הוא להתחכם להדיתו ממדרגה למדרגה עד דיוטא תחתונה שאמר לו לך עבוד

(5) ויתרה אלא דמאגריס

ל עם

שבירת הלוחות ותיקונם

פרשת כי תשא

זלויה

וראים

זעלה

בלתי

וידבר ה' אל משה לך רד פי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים...
ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול. ויחל משה
את פני ה' אלהיו ויאמר למֶה ה' יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ
מצרים בכח גדול ובקיד חזקה.

חטא העגל מוביל לשבירת הלוחות. שבירת הלוחות בידי משה נראית
כביטוי לאי־היכולת ליצור מפגש במציאות פגומה, בעקבות חטא העגל.
כאשר משה יורד מן ההר ורואה את מצבו של עם ישראל, הוא מבין שלא
יכול להתקיים חיבור בין העם ובין התורה, ולכן הוא שובר את הלוחות.
כביכול זה סוף הדרך, אי אפשר לתת תורה לעם במציאות כזאת.

אולם ייתכן כי השבירה רומזת גם לעניין אחר.

שבירה במקום כיליון

תוצאת החטא הייתה אמורה להיות חידלון והשמדה של עם ישראל. כך
אמר הקדוש ברוך הוא למשה: "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם
ואעשה אותך לגוי גדול".

במקום לבלות את עם ישראל, משה שובר את הלוחות. במעשה זה
טמונה אמירה: גם אם המפגש נמנע - בני ישראל לא יושמדו, שהרי
הקדוש ברוך הוא בראם כדי שיהיו עמו. "למה ה' יחרה אפך בעמך אשר

* השיחה ניתנה בשבת פרה.

2

ומאז מארץ מצרים" את אין ברירה, הלוחות הם שיישברו - ולא העם. וישנו מבין שאי אפשר לתת תורה לעם ישראל אחרי חטא העגל, כי אין קיומו לעם ישראל ולתורה יחד במצב כזה, אך בניגוד לפתרון של הקדוש ברוך הוא - כיליון לעם ישראל, הוא בוחר בפתרון אחר - שבירת הלוחות. מעדיף הוא לוותר על התורה ובלבד שעם ישראל יוסיף להתקיים.

מירה וביה, כיוון שכני ישראל ממשיכים להתקיים, יש גם פתח לתיקון ולחזרה. משה מתפלל על עם ישראל, הורג את החנפאים, עם ישראל מנצח בחרטום ומתאבלים והקדוש ברוך הוא סולח. המציאות נמשכת עם יסגור העגל שעדיין מצוי בה, ובכל פורענות בעולם סמוך עדיין עונש על חטא העגל - "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם", אך עם זאת יש קיום לעם ישראל. הקשר עם הקדוש ברוך הוא מתקיים. יש כפרה לעם ישראל ומחוצה יכולים לבוא הלוחות השניים.

מכתב אלוקים

והלחת מעשה אלוקים המה והמקטב מכתב אלוקים הוא מרות על הלחת.

ותאור זה של הלוחות אינו מופיע בעת מסירת התורה למשה בהר, אלא נידחת מהר. מדוע הפסוק נכתב כאן דווקא?

לא אורה פסוק זה בא להגביר את התמיהה על משה, שרעו לשבור את הלוחות אף שהיו מעשה אלוקים. אולם באמת הפסוק מבהיר את הצורך בשבירת הלוחות. התאור של גודל הלוחות מבהיר את ההכרח שיישברו. מי שאינו מבין שהלוחות אינם יכולים להינתן לישראל מנציאות כזאת - או שאינו מבין את גודל הלוחות, או שאינו מבין את עומק החטא. משה מונה שאין כוונת חיבור בין עם ישראל לתורה, אך במקום ללכת את עם

ישראל לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחר מעשרים וחמשה נחיצה לישראל על עול הראשון, שנאמר (שמות לב לד) "וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם" (מסודר קב

18

ישראל הוא שובר את הלוחות, כדי שנסוגו של דבר יזכור לעם ישראל והוא יקבל את התורה.

הלוחות הם "לוחות אבן", נאמר עליהם "חרות על הלוחות". על פסוק זה אומרים חז"ל (אבות ד רב) "אל תקרי חרות אלא חירות - שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".

חקיקת מכתב אלוקים על האבן היא עצמה פלא. כיצד נחקקת התורה במציאות חומרית מתכלה? זאת ועוד: חקיקה על אבן נוגדת לכאורה את מושג החירות. החקיקה מוחלטת ובלתי מתפשרת, אינה מאפשרת שינויים, ואילו החירות שייכת לחופש ולאינסוף. כיצד נלמד מהחקיקה על הלוחות שאין בן חורין אלא העוסק בתורה?

ונראה לבאר שמושגי החירות האמיתיים - משמעותם אידישטעבענדז לצמצום ולמגבלות. התורה, מקור החירות, בלתי מוגבלת היא, ולכן היא יכולה להיחקק אפילו על אבן, ובהקבלה - ביכולתה להגיע גם אל עם ישראל, שמצבו אחרי חטא אולי קשה עוד יותר מהאבן.

משה שובר את הלוחות כדי שיתכפר לעם ישראל והם יקבלו את התורה, ולמעשה הלוחות עצמם מורים כן. החירות של לוחות הברית, החירות באבן, מרמזת שמורחת להיות כפרה, העולם יוכל לקבל את התורה.

טומאה וטוהרה

משל לבן שפוח שטיפו פלסין של מלך. אמר המלך: תבא אמי ותקט את המאה. כן אמר הקדוש ברוך הוא: תבא פרה ותכפר על מעשה העגל.

(במדבר י"ט ח)

פרשת פרה אדומה נשאית בקרבה תיקון לחטא העגל. פרשת פרה מתמודדת עם טומאת המת, אין היא מתפרשת עם המציאות של המוות. אפשר לראות זאת הן בהלכות המתוודות בנוגע לטומאת המת, והן באופן הסדרה הקשה והמיוחדת. הטומאה אומרת שיש נמוות פגם, חיסרון. לנאמרה, אופייה של המציאות הטבעית הוא היותה זמנית, קמלית

והחיות, וכל כילין ונבילה הם פגמים בה.

ומאז איננו יכול להיכנס אל הקודש. אדם שבא במגע עם המוות איננו יכול לבוא אל מקום החיים והנצח. אי אפשר להשלים עם הטבע והמוות, וחובה להכיר שזהו חיסרון, פגם הסותר את הקודש.

עם זאת, בתורה מחדשת כי יש טהרה. אפשר להיטהר, לחזור אל החיים והחיות למרות המגע עם המוות. הנצח מנצח ומטהר. יש אפשרות להמשיך את הקשר אל הנצח, גם במציאות חומרית שהתגלתה בחידולן שבה. אין התורה אומרת שהמוות טבעי, ויש להשלים איתו כי זו המציאות. היא איננה רואה את העולם כפגום במהותו, חולף וחסר שייכות לנצח. התורה אומרת כי אכן יש פגם בכל מגע עם המוות, אך עם זאת יש טהרה ממנו. ביכולתו של האדם, גם בהיותו עלי אדמות, להחזיק מעל חייו החומריים הארעיים ולהשתייך לעולם קודש נצחי.

ורוח חדשה אתן בקרבכם

והפטרה של פרשת פרה נאמר:

וַיִּחַלְלוּ אֶת שֵׁם קִדְשִׁי בְּאֹמַר לָהֶם עִם ה' אֱלֹהֵי וּמֵאֲרָצוֹ יֵצְאוּ. וְאֶחָמֶל עַל שֵׁם קִדְשִׁי אֲשֶׁר חָלְלוּהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁמָּה.

(יחזקאל לו כ-כא)

המציאות של עם ה' בגלות יש חילול השם. אפשר היה לחשוב שזהו קידוש השם דווקא: עם שומא - נענש וגולה ללא כפורה. אולם אם עם ישראל נשאר בגלות, ואין לו פתח לתשובה, המשמעות היא חילול שאין אפשרות שהקדוש ברוך הוא יופיע בו - וזהו חילול השם. והקדוש ברוך הוא בחר בעם ישראל, והכרת המציאות הוא שעם ישראל ישוב לבטוח ויתקשר אליה. לכן אם עם ישראל לא יחזור בתשובה מעצמו, הקדוש ברוך הוא יעשה זאת וייתן לנו לב חדש. אין זה משנה מה מתוך התהליך יבוא מלמעלה ומה מלמטה, ואם אותו דור ירגיש בתוכו התעוררות

לתשובה: בסופו של דבר תהיה תשובה אל ה'. כיוון שזהו עם ה', הרי שטמונים בו מושגי הנצח, והם בהכרח יובילו את ישראל לתשובה, גם אם בעל כורחם: "ונתתי לכם לב חדש, ורוח חדשה אתן בקרבכם" (שם כו).

שבירת הלוחות הראשונים

ויחר אף משה וישלך מידו את הלוחות וישבר אתם תחת ההר (לב, יט)

נחלקו חז"ל אם משה שבר את הלוחות בכונה או שלא נתכוון לשבור את הלוחות אלא שנפלו מידיו. לדעת רש"י (סוף וזאת הברכה ד"ה לעיני כל ישראל) שכתב, חז"ל: "שנשא לבו לשבור הלוחות לעיניהם שנאמר ואשברם לעיניכם והסכימה דעת הקב"ה לדעתו שנאמר אשר שברת ישר כחך ששברת" עכ"ל, הרי ששיבר משה הלוחות בכונה, וכ"ה בגמ' שבת פז, א. אבל עיין בילקוט פ' כי תשא

(רמז שצג) דאיתא: "נסתכל משה בלוחות וראה הכתב שבהן שפורח וכבדו על ידי משה ונפלו מידיו ונשתברו", עכ"ל.

4

והנה שמעתי ממו"ר מרן הגר"ד הלוי סלוביץ'יק שהקשה דלפי המדרש דכבדו
הלוחות משום שהכתב פרח מהם ונתמלא מקום שהכתב היה חרות על הלוחות,
א"כ בלוחות שניים אחר שהקב"ה מחל לישראל שאמר ה' למשה פסל לך שני לוחות
אבנים כראשונים וציוהו לעלות בהר, איך היה משה יכול לישא את הלוחות; דמה
בירידתו מן ההר כשפרח הכתב לא היה יכול לישא את הלוחות שהיו כבדים, ק"ו
בעלייתו שיותר קשה לעלות כנגד כח הכובד מלרדת, ומ"מ עלה משה ולקח אתו
שני לוחות האבנים (עיין דברים לד, ד).

ותירץ על זה, שכשמשה ראה שפרח הכתב מהלוחות וראה את העגל והמחולות
אכן תשש כוחו, אבל לא מפני שחסר היה כוח פיזי, אלא שמתוך מה שראה משה
את העם עובדים ע"ז נשברה רוחו, ולכן נפלו הלוחות מידו. אבל בעלייתו להר אחר
שאמר ה' "סלחתי כדברך" ובחמלת ה' היתה התחלה חדשה, הרי נתחדש כוחו של
משה והיה לו אז האומץ והכח לעלות ההרה ולהעלות איתו את לוחות האבן כדי
לקבל את התורה עוד הפעם.

and he flung the tablets from his hands. There is a disagreement among
Chazal regarding the circumstances surrounding the breaking of the tablets. Most opinions maintain
that Moses intentionally broke the tablets since he did not want to present them to the idolatrous
nation. To support this premise, there is a passage in Bava Basra (14b) in which God congratulates
Moses for having broken the Tablets: *May your strength be true to its mark [may you be congratulated]
for having broken them.* Indeed, if one reads the Biblical description of the event closely, this version
of the event is consistent: *Moses' anger was kindled, and he flung the tablets from his hands.*

There is another opinion that Moses did not break the tablets deliberately, but they fell from
his hands and broke on their own. Yalkut Shimoni (Ki Sisa 393) recounts: *Moses looked at the tablets
and saw the writing fly away, and [the Tablets] became heavy in Moses' hands and they fell from his hands
and they shattered.*

An interesting observation can be made in this latter version. In preparation for presenting
the second set of Tablets, Moses was asked to carve two blank tablets and carry them up Mount
Sinai: *So he [Moses] hewed two stone tablets like the first ones, and Moses arose early in the morning and
ascended Mount Sinai as the Lord had commanded him, and he took two stone tablets in his hand (35:4).*

Apparently, carrying these two stones up the mountain presented no difficulty for Moses. Yet, ac-
cording to Yalkut Shimoni's version of events, when Moses first descended the mountain the tablets
proved too heavy for him. While simple physics would suggest that climbing a mountain with a
heavy load is more difficult than descending with the same load, the Torah's account disagrees with
physics in this detail. The Torah formulated a paradoxical law that contradicts our day-to-day ex-
perience: one who climbs Mount Sinai can carry a load more effectively than one who descends it!

Man can exist in one of two states: as object or as subject, as one who acts or one who is acted
upon. If, for example, a person climbs a mountain, concentrating on the difficult task at hand,

sircling to maintain his footing as he reaches higher and higher, he acts as a *gavra*, as a subject.
But if suddenly, by loosening a rock upon which he is balanced, he loses his footing and falls into
the abyss, the *gavra* is transformed into a *cheftza*, an object.

A person acts as *gavra* as long as he opposes external forces. The mountain climber opposes the
force of gravity. The *gavra* mobilizes his energy and free will against such forces. The *cheftza* does
not act against these forces of nature, but is subservient to them. The metaphor of descent as it ap-
plies to the *cheftza* is similarly applied when Israel sinned, as God told Moses: *Go, descend, for your
people that you have brought up from the land of Egypt have acted corruptly (verse 7).*

Moses was an ascender when, as *gavra*, filled with love for the Creator, he pined for confirma-
tion of God's forgiveness towards His people. In this role, Moses could overcome all psychological
and physical obstacles, and in the cold wind of morning he climbed the mountain to meet the
Master of the Universe. Moses in this guise was capable of carrying not only the two Tablets but
the entire world on his shoulders.

But after Moses had climbed the mountain the first time, at what should have been his moment
of triumph, the sinning nation defeated him. God's voice thundered, *I have bestowed greatness on you
only for the sake of Israel (Rashi on verse 7).* Moses' defeat came at the hands of the iniquitous na-
tion under his charge. An unbearable force was unleashed upon Moses, propelling him downward
until he could no longer hold the Tablets aloft. In one instant, the greatest of all men turned into
an object, a descender. The Tablets became too heavy for Moses to bear and he shattered them at
the foot of the mountain. (Derashot Harav, pp. 65-71)

(10)
משה
הר

(9)
א

(5)

וַיֹּאמֶר הֲרָאִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ. — וּבְרַשׁי, רָאָה מֹשֶׁה שֶׁהִיָּה עֵת רִצּוֹן וּדְבָרָיו מְקוּבָּלִים וְהוֹסִיף לִשְׁאוֹל לְהִרְאוֹתוֹ מֵרְאִית כְּבוֹדוֹ. וּשְׁמַעְתִּי מֵרְבִּינוּ הַקָּדוֹשׁ אֲדַמּוּר מֵהַרְאָה אִיגֵר זַ"ל מְלֻבְלִין שְׁדִיק הֵלֵא מֹשֶׁה רְבִינוּ ע"ה

היה עניו מאד והכתוב מעיד עליו והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, האין יכול להרהיב בנפשו עוז לשאול מהשי"ת שיראה לו את כבודו. ואמר ז"ל ששאלת משה רבינו היתה הראוי נא את כבודך, הנינו את הכבוד שיש לך ממני, כי מחמת גודל עניונו לא יכול משה רבינו לדמות בנפשו שהוא יכול לגרום כבוד ולעשות נחת רוח לפני הקב"ה. ועל זה ענה לו השי"ת אנכי אעביר כל טובי על פניך, היינו שבאמת יש לי ממך כבוד רב ואני את כל טובי זה אעביר על פניך, וקראתי וגו', היינו שיתגלה לעין הכל מה רב טובך והכבוד והיקר הבאים לי ממך.

כרכים המוקפים מימות יהושע בן נון

כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון, קוראים מגילת אסתר בט"ו באדר. זו דעת התנא של המשנה הראשונה במסכת מגילה. לעומתו סבור רבי יהושע בן קרחה (מגילה ב:), שהתקופה הקובעת אינה "ימות יהושע בן נון" אלא "ימות אחשוורוש". לכאורה, התנא של המשנה אינו מובן. וכי מה ענין ליהושע אצל מגילת אסתר? ואכן, קושיה זו הקשו בתלמוד הירושלמי (מגילה א, א) ומספר ראשונים, ותיצאו תירוצים שונים.

נראה שניתן למצוא מכוון משותף המחבר את יהושע ומרדכי, ואשר בעזרתו ניתן להסביר את קביעת זמן קריאת המגילה עפ"י ימות יהושע בן נון. יהושע ומרדכי נלחמו שניהם בעמלק, ובשני המקרים הייתה זו השגחת ה' בתוך מסגרת טבעית שהביאה לניצחון ולהצלה. אולם למלחמת יהושע בעמלק, בניגוד למאבקו של מרדכי, נלוותה גם הוכחה לכך שהנצחון הטבעי נבע מהשגחת ה': "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" (שמות יז, יא).

יהושע הוא זה שמלמד לדורות כי גם ניצחון "טבעי" תלוי ברצון ה' ובהתערבותו. הניצחון ה"טבעי" של מרדכי ואסתר מואר באור אחר בעקבות מלחמת יהושע, ובא זה ולימד על זה – מה כאן נפלאות ה', אף להלן נפלאות ה'. רעיון זה רומז לנו התנא במשנה, בתלותו את קריאת המגילה ב"ימות יהושע בן נון". ייתכן שרעיון זה טמון גם בדברי הריטב"א (מגילה ב:):

ובעורבון ז"ל: מה ראו אנשי כנסת הגדולה, לתלות הדבר ביהושע בן נון? ותרצו הראשונים ז"ל, משום דיהושע בן נון הוא שנלחם בעמלק תחילה, והמן היה מזרע עמלק.

ייתכן שניתן לעמוד על מכוון משותף עמוק יותר בין יהושע ומרדכי ומאבקם בעמלק. עמלק דוגל באידיאולוגיית המקריות – "אשר קרך בדרך" (דברים כה, יח), ולכן אין הוא מפחד להילחם בעם ישראל, משום שהוא רואה בניצחונותיו של עם ישראל מזל גרידא ולא השגחה אלהית.

לעומתו, יהושע ומרדכי הם צאצאי יוסף ובנימין. יוסף הוא האנטי תזה של עמלק – יוסף הוא החש בכל מקום את הימצאות ה', ומדגיש בכל הזדמנות שה' הוא זה שמוביל את האירועים הטבעיים, והוא שמנהל את המציאות כולה: "וכל אשר הוא עשה ה' מצליח בידו" (בראשית לט, ג); "ואשר הוא עשה ה' מצליח (שם, כג): "הלאו לאֵלֵהִים פִּתְרֵנִים" (שם מ, ח); "בלעדו, אֵלֵהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פִּרְעֹה" (שם מא, טז); "ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אתי הנה, כי למהיה שלחני אֵלֵהִים לִפְנֵיכֶם" (שם מה, ה).

גם צאצאו של יוסף וצאצא אחיו, יהושע ומרדכי, ממשיכים קו זה ונלהמים בעמלק, מלחמותיהם טבעיות הן, כדי להראות, שלא זו בלבד שכל נסי מצרים הם מאת ה', בניגוד לתפיסת עמלק, אלא אפילו בדברים שנראים כטבעיים – פועמת יד ה'.

(12)
יד כ"ה
ס' כ"ה
3834

(6)